

Εκπαιδευτήριο "Το Παγκρήτιον"

Ομάδα Λαογραφίας, Γυμνάσιο 2000-2001

Ομάδα Πληροφορικής, Α' Λυκ. 2001-2002

.. 'Ένα βλέμμα στο
Ενετικό Ηράκλειο' ..

Προλογικό

Αγαπητοί φίλοι, συμμαθητές και αναγνώστες,

Η Ομάδα Λαογραφίας και Τοπικής Ιστορίας σάς
καλωσορίζει σε μια σύντομη περιήγηση στο ενετικό
Ηράκλειο. Η Κρήνη Morozini, η Λότζια, η Βασιλική
του Αγίου Μάρκου, η Κρήνη Bembo, η Κρήνη Priuli,
ο Κούλες είναι μερικά μόνο από τα μνημεία που
κατασκεύασαν οι Ενετοί και σώζονται μέχρι σήμερα.

Ελπίζουμε ότι, τόσο η περιγραφή της αρχικής μορφής,
όσο και οι μετατροπές που υπέστησαν μέσα στο χρόνο,
καθώς και η χρήση αυτών των μνημείων, θα σας
βοηθήσει να γνωρίσετε τον πολιτισμό που
αναπτύχθηκε στο Ηράκλειο την εποχή της
Ενετοκρατίας.

Περιπλανηθείτε λοιπόν στην ίδια την πόλη σας.

Ηράκλειο - Ένα βλέμμα στην Ιστορία

Το Ηράκλειο σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής του πορείας άλλαξε πολλά ονόματα. Το καθένα όμως απ' αυτά αντιπροσωπεύει και μία ξεχωριστή σελίδα της Ιστορίας του.

Ας μάθουμε λοιπόν ποια ονόματα «συνόδευσαν» την πόλη μας στο ταξίδι της στο χρόνο. Πρώτος που αναφέρει το όνομα «Ηράκλειον» είναι ο γεωγράφος της αρχαιότητας Στράβων (67π.Χ. – 23μ.Χ): «Έχει δ' επίνειον το Ηράκλειον η Κνωσός». Η ονομασία αυτή οφείλεται πιθανότατα στην ύπαρξη ιερού αφιερωμένου στον Ηρακλή. Το 67 π.Χ., μετά από πολύχρονους και σκληρούς αγώνες, οι Ρωμαίοι υπέταξαν την Κρήτη που αποτελεί πλα ρωμαϊκή επαρχία. Το Ηράκλειο εξελίσσεται σε σημαντικό κέντρο της Ανατολικής Κρήτης, εξαιτίας της θέσης του, αφού από εκεί περνούσε ο θαλάσσιος δρόμος που ένωνε τη Ρώμη με τις ανατολικές της επαρχίες. Κατά την Πρωτοβυζαντινή περίοδο (330 – 610μ.Χ.) το Ηράκλειο οχυρώνεται και αναφέρεται στις πηγές και με το όνομα «Κάστρο».

Το 828 μ.Χ. οι Σαρακηνοί καταλαμβάνουν το νησί, καταστρέφουν τη Γόρτυνα –που ήταν η πρωτεύοντα- και εγκαθίστανται στο Ηράκλειο. Γύρω από το νέο τους οικισμό χτίζουν τείχη και εξωτερικά ανοίγουν τάφρο που στη γλώσσα τους λέγεται «Χεντέιο». Ετσι η νέα πόλη ονομάζεται “**Rabdh el Khandak**” (=Φρούριο της Τάφρου). Το όνομα αυτό αργότερα εξελληνίζεται σε «**Χάνδαξ**» από τους Βυζαντινούς που κατέλαβαν το νησί το 961 μ.Χ. Με αυτή την ονομασία βρίσκουν το Ηράκλειο οι Ενετοί, όταν το 1911 καταλαμβάνουν την Κρήτη. Το Βυζαντινό όνομα Χάνδαξ γίνεται «**Candia**» και ολόκληρο το νησί ονομάζεται πλέον «**Regno di Candia**» (=Βασίλειο του Χάνδακα).

Ο Χάνδακας υπήρξε για τους Ενετούς η σπουδαιότερη αποικία στην Ανατολική Μεσόγειο, γι' αυτό και προσπάθησαν να μεταμορφώσουν την πόλη σε Μικρή Βενετία. Το 16ο αι. ο οθωμανικός επεκτατισμός βρίσκεται στο αποκορύφωμά του και οι ενετικές κτήσεις απειλούνται σοβαρά. Οι Ενετοί στην προσπάθειά τους να προστατέψουν το Χάνδακα άρχισαν την κατασκευή πελώριων τειχών που δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ. Γι' αυτό και η πόλη, πλάι στο ενετικό όνομα Candia, αποκτά και ένα άλλο «Μεγάλο Κάστρο». Η πολιορκία του Χάνδακα από τους Τούρκους κράτησε 21 χρόνια και η πόλη τελικά έπεσε το καλοκαίρι του 1669. Η απόφαση της μετονομασίας του Μ. Κάστρου πάρθηκε το 1822, δηλαδή επί Κρητικής Πολιτείας, καθιερώθηκε όμως οριστικά μετά το 1830.

Κρήνη Bembo

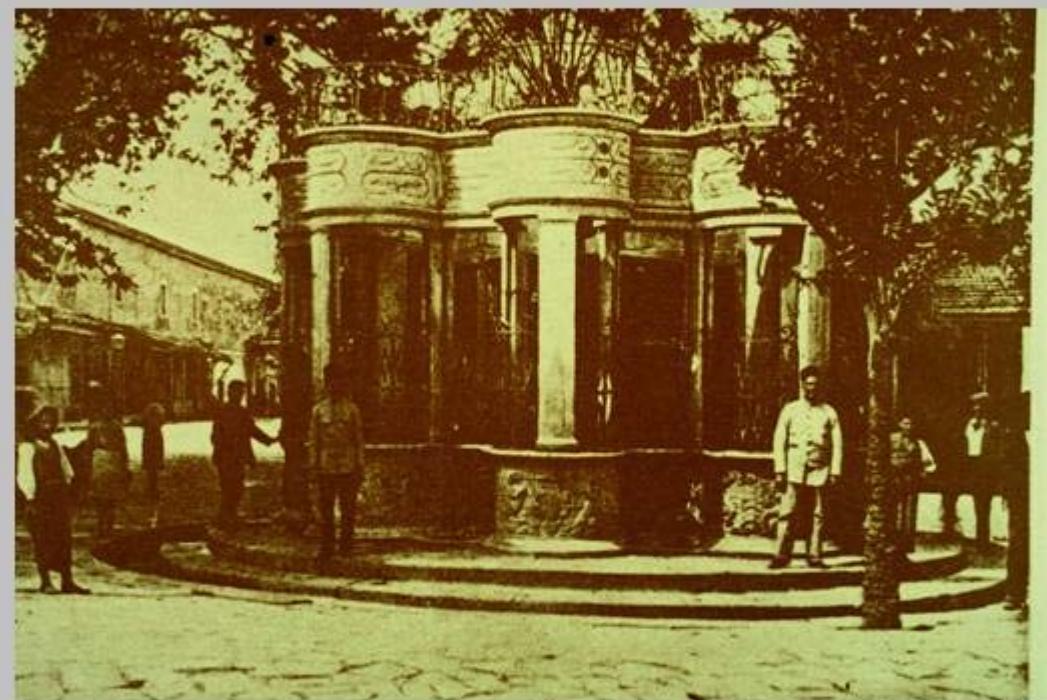

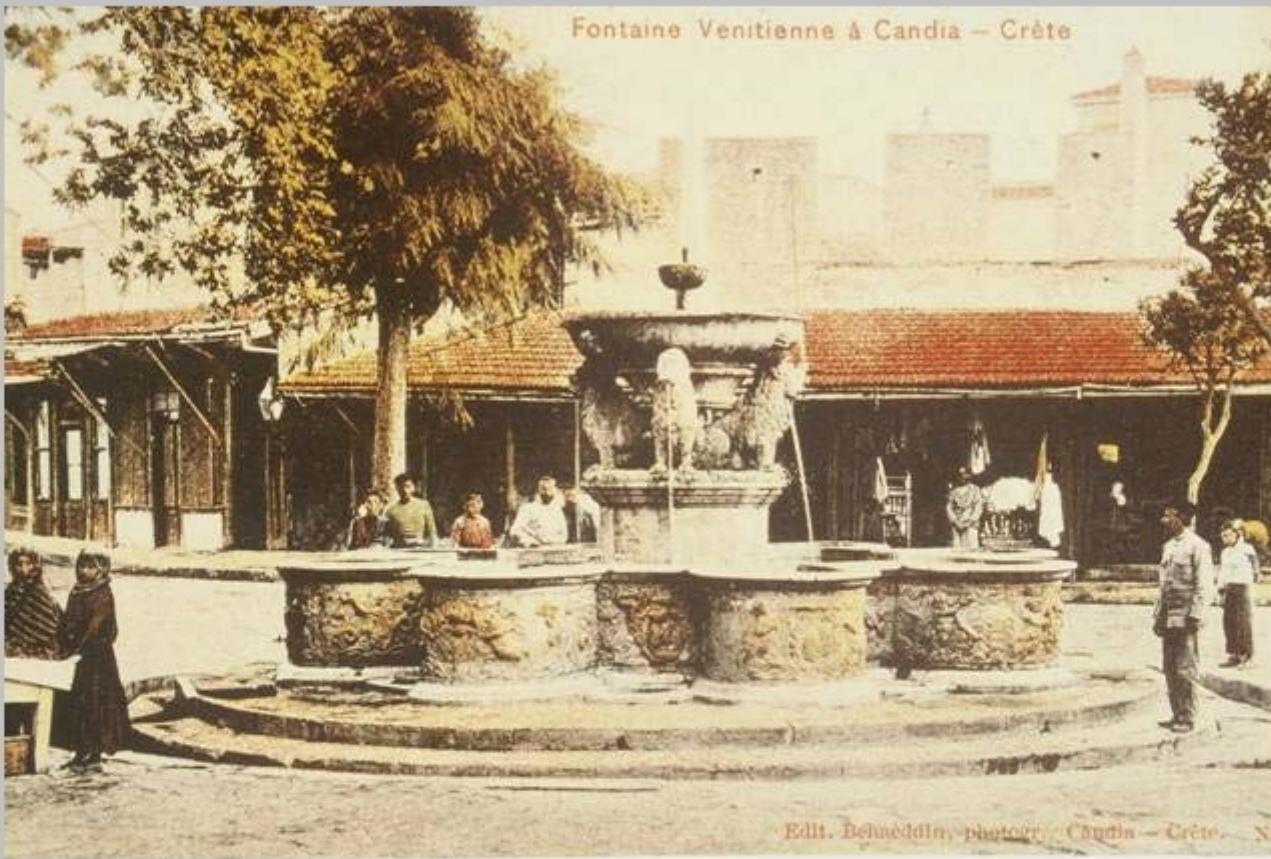
Στην πλατεία Κορνάρου, σώζεται μέχρι σήμερα η πρώτη κρήνη των Ενετικού Χάνδακα, γνωστή ως Κρήνη Bembo (1588). Ονομάζεται, όμως, Κρήνη του San Salvadore, από το ναό του Σωτήρος που βρισκόταν δίπλα.

Κοσμείται με οικόσημα και άλλα αναγεννησιακού και γοτθικού τύπου στοιχεία, ενώ στη μέση ξεχωρίζει ένα μεγάλο ακέφαλο άγαλμα ρωμαϊκής περιόδου. Ο κρονύδς διακοσμείται με φυτικής διακόσμησης ανάγλυφα στοιχεία. Οι Τούρκοι δημιούργησαν ολόκληρη λατρευτική παράδοση γύρω από το οποίο λάτρευναν με χορούς και τραγούδια. Σήμερα, το μνημείο έχει αποκατασταθεί και αποτελεί το κόσμημα της πλατείας.

Η Κρήνη Morozini (Λιοντάρια) αποτελεί από την εποχή των Βενετών μέχρι και σήμερα το στολίδι της πόλης. Κατασκευάστηκε από το Γενικό Προβλεπτή Fr. Morozini, ο οποίος με ένα περίπλοκο, για την εποχή εκείνη σύστημα αγωγών κατάφερε να φέρει νερό στο διψασμένο Χάνδακα από τις πηγές των Αρχανών. Τα εγκαίνια της έγιναν στις 26 Απριλίου 1628, ημέρα γιορτής του πολιούχου Αγ. Μάρκου. Η οκτάλοβη δεξαμενή, που στηρίζεται πάνω σε ειδική εξέδρα, κοσμείται με ανάγλυφες μυθολογικές παραστάσεις και θαλάσσιες μορφές, όπως τρίτωνες, δελφίνια και διάφορα οικόσημα, ενώ το νερό ρέει από τα στόματα των τεσσάρων λιονταριών. Στην κορυφή της κρήνης δέσποζε ένα υπερφυσικό άγαλμα του Ποσειδώνα, το οποίο όμως κατέρρευσε, πιθανώς από σεισμό. Κατά την Τουρκοκρατία η κρήνη υπέστη κάποια ακαλαίσθητη επέμβαση με την τοποθέτηση ενός περψετρικού κουβουκλίου γύρω απ' αυτήν, το οποίο όμως αφαιρέθηκε το 1900 με απόφαση του τότε δημοτικού συμβουλίου.

Κρήνη Morozini

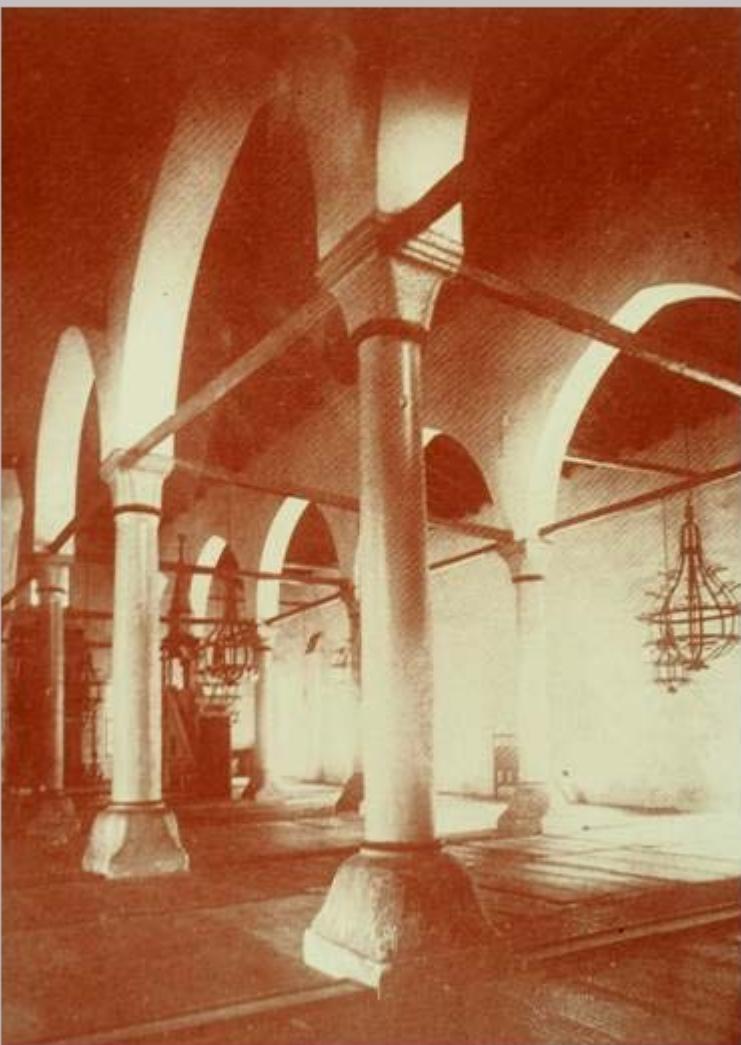

Όπως μαρτυρούν οι φωτογραφίες του περασμένου αιώνα η κρήνη περιστοιχίζόταν από χαμηλά (διώροφα κυρίως) κτίρια, μαγαζιά, καφενεία, ζαχαροπλαστεία και αποτελούσε από τότε το σημείο αναφοράς τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες της πόλης μας.

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου

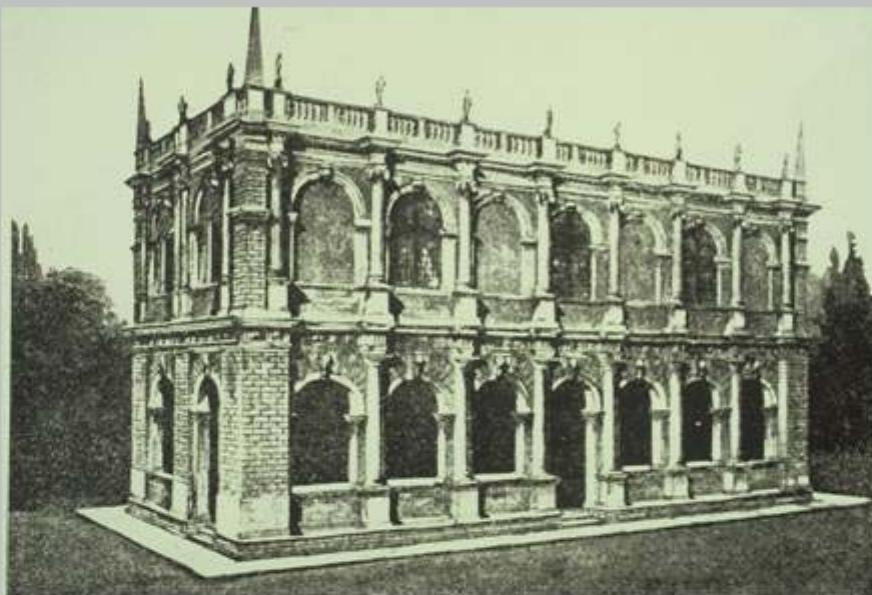

Οι Βενετοί, αμέσως μετά την εγκατάστασή τους, ανήγειραν το ναό το 1239 κατ' απομίμηση του Αγίου Μάρκου της Βενετίας. Ήταν ο ναός όπου εκκλησιαζόταν ο Δούκας και θάβονταν οι δούκες που πέθαιναν στο Χάνδακα. Δύο σεισμοί (1303 και 1508) κατέστρεψαν το ναό αλλά επισκευάστηκε αμέσως. Ήταν τρίκλιτη βασιλική με ξύλινη στέγη και με το μεσαίο κλίτος ψηλότερο. Οι κίονες του ήταν από πρασινωπή πέτρα.

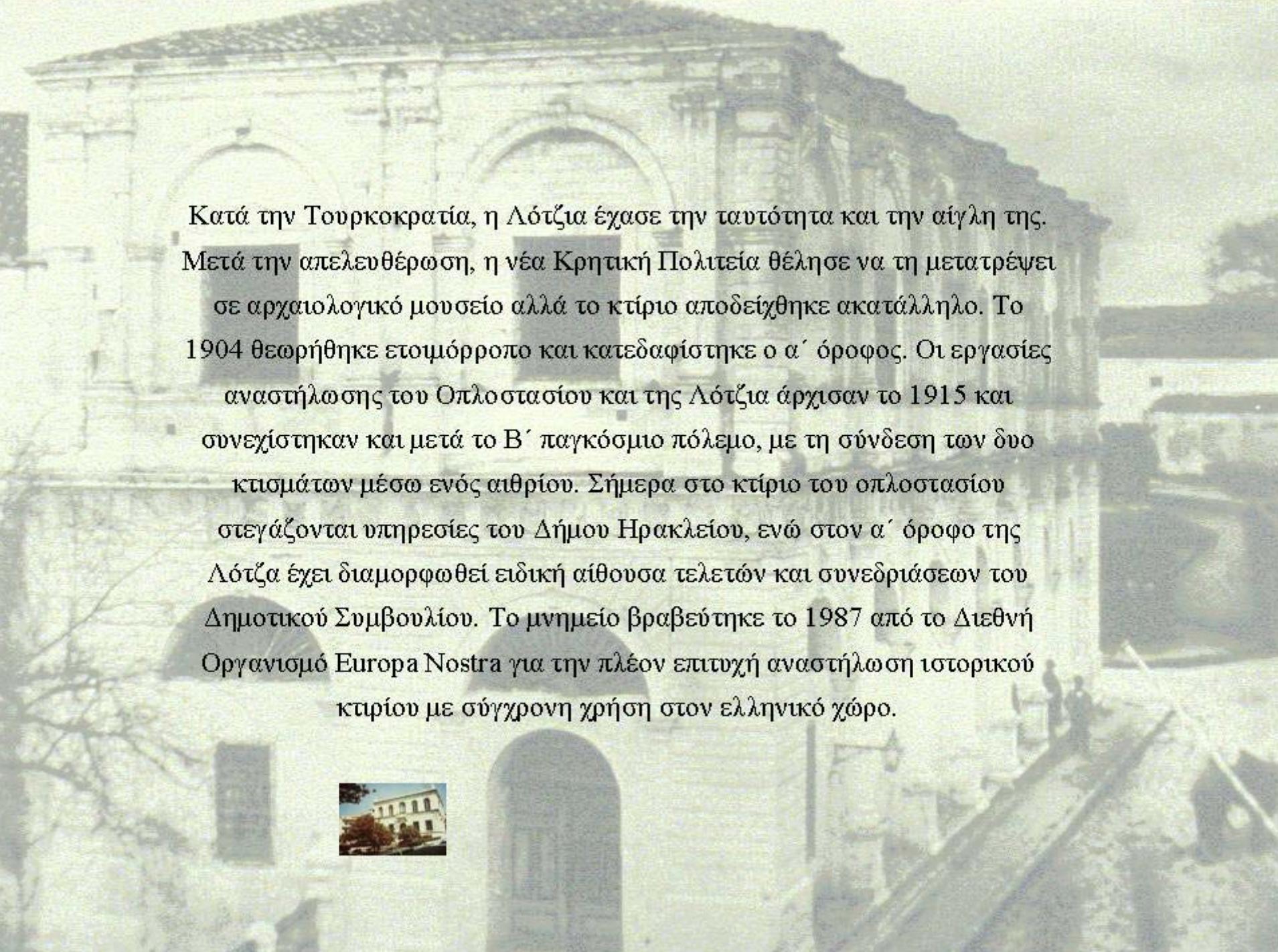
Μετά την άλωση του Χάνδακα, οι Τούρκοι μετέτρεψαν το ναό σε τέμενος, κατέστρεψαν τις τοιχογραφίες και αντικατέστησαν το κωδωνοστάσιο με μιναρέ, του οποίου η βάση σώζεται μέχρι σήμερα. Το 1956 η Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών αποκατέστησε το ναό στην αρχική του μορφή και από τότε χρησιμοποιείται ως αίθουσα διαλέξεων, εκθέσεων και άλλων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Η Λότζια

Στην αρχή της περίφημης Ruga Maistra, σημερινής 25ης Αυγούστου, κατασκευάστηκε από τους Βενετούς το 1626-1628 η Λότζια (Loggia), το κομψότερο αρχιτεκτονικό οικοδόμημα της Κρήτης. Ήταν το κέντρο συγκέντρωσης και αναψυχής των ευγενών, όπου συζητούσαν πολιτικά ζητήματα και παρακολούθισαν λιτανείες ή πομπές. Ήταν ορθογώνιο, διώροφο οικοδόμημα με κολόνες δωρικού ρυθμού στο ισόγειο και ιονικού στον όροφο. Στο πάνω μέρος του ισογείου υπήρχαν 82 μετόπες με διάφορες ανάγλυφες παραστάσεις, όπως το λιοντάρι του Αγ. Μάρκου, τρόπαια κ.α. Στην πίσω πλευρά της Λότζια υπήρχε ακόμα ένα κτίσμα, το οπλοστάσιο (Armeria).

Κατά την Τουρκοκρατία, η Λότζια έχασε την ταυτότητα και την αίγλη της. Μετά την απελευθέρωση, η νέα Κρητική Πολιτεία θέλησε να τη μετατρέψει σε αρχαιολογικό μουσείο αλλά το κτίριο αποδείχθηκε ακατάλληλο. Το 1904 θεωρήθηκε ετοιμόρροπο και κατεδαφίστηκε ο α' όροφος. Οι εργασίες αναστήλωσης του Οπλοστασίου και της Λότζια άρχισαν το 1915 και συνεχίστηκαν και μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, με τη σύνδεση των δυο κτισμάτων μέσω ενός αιθρίου. Σήμερα στο κτίριο του οπλοστασίου στεγάζονται υπηρεσίες του Δήμου Ηρακλείου, ενώ στον α' όροφο της Λότζα έχει διαμορφωθεί ειδική αίθουσα τελετών και συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου. Το μνημείο βραβεύτηκε το 1987 από το Διεθνή Οργανισμό Europa Nostra για την πλέον επιτυχή αναστήλωση ιστορικού κτιρίου με σύγχρονη χρήση στον ελληνικό χώρο.

Κρήνη Priuli

Ο Γενικός Προβλεπτής Antonio Priuli κατασκεύασε στα 1666 μια κρήνη για να διοχετεύσει νερό από μια μικρή πηγή στα ΝΑ της πόλης. Έτσι, η κρήνη αυτή πήρε το όνομά του. Είναι διακοσμημένη με κίονες, πεσσούς (τετράγωνες κολόνες που στηρίζουν το θόλο) και κιονόκρανα κορινθιακού τύπου, ενώ όλη η κατασκευή στέφεται με τριγωνικό αέτωμα. Στις δύο πλευρές των κιόνων σχηματίζονται κόγχες των οποίων οι μετόπες διακοσμούνται περίτεχνα. Η κρήνη Priuli βρίσκεται πίσω από το Μποδοσάκειο Δημοτικό Σχολείο (στην περιοχή της Πύλης Δερματά).

Κούλες – Rocca al mare

Στην είσοδο του παλιού λιμανιού οικοδόμησαν οι Βενετοί ένα χαμηλό φρούριο, το οποίο πήρε την τελική του μορφή μεταξύ των 1523-1540 για να προστατεύει το λιμάνι. Οι Βενετοί το ονόμαζαν Rocca al mare, που σημαίνει ‘φρούριο χτισμένο σε βράχο’. Είναι κατασκευασμένο από ογκόλιθους και αποτελείται από δύο ορόφους. Το ισόγειο διαιρείται σε 26 διαμερίσματα, που χρησιμοποιούνταν ως κατοικίες των καπετάνιων και ως αποθήκες τροφίμων και πολεμοφοδίων. Υπήρχε ακόμα μια φυλακή, μια εικλησία, ένας μύλος για άλεση σιτηρών, ένας φούρνος και μια δεξαμενή νερού, ενώ στον επάνω χώρο υπήρχαν οι επάλξεις για τα κανόνια. Τα ανώτερα τμήματα και η βάση του μιναρέ αποτελούν τούρκικες επεμβάσεις. Εξωτερικά, στις κύριες πλευρές του φρουρίου, δέσποζαν ανάγλυφες πλάκες με το λιοντάρι του Αγ. Μάρκου. Οι παραστάσεις αυτές σώζονται σήμερα ακρωτηριασμένες από το χρόνο και τους ανθρώπους. Στην επιγραφή πάνω από την πόρτα της ΒΑ πλευράς βρίσκεται η χρονολογία ‘1523’. Κατά την τουρκοκρατία, αλλά και κατά τη ‘Μάχη της Κρήτης’, στους σκοτεινούς χώρους του Κούλε βασανίστηκαν και φυλακίστηκαν οι επαναστάτες και οι αγωνιστές. Σήμερα, ο χώρος είναι επισκέψιμος και κατά την καλοκαιρινή περίοδο χρησιμοποιείται για διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

“Ο καπετάν Μιχάλης είχε καρφωμένα
τα μάτια του στο μεγάλο Κούλε, φαρδύ
γεροδεμένο πύργο, δεξά ως μπαίνουμε στο
λιμάνι, με το μαρμαρένιο στο στήθος του
φτερωτό λιοντάρι της Βενετιάς.”

N.Καζαντζάκης

ΟΜΑΔΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΓΥΜΝΑΣΙΟ 2000-2001

Άρτεμις Αδάμη

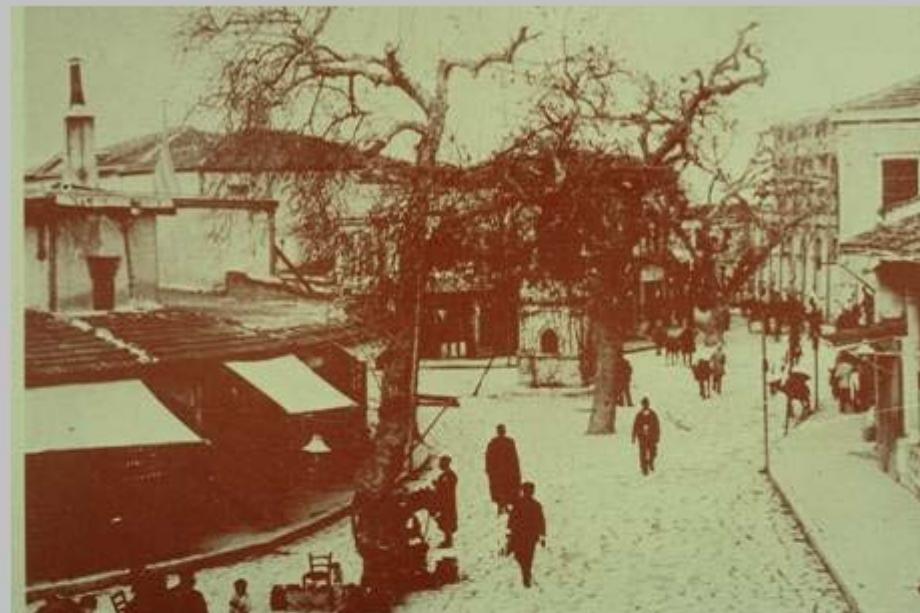
Τζούλη Κουδουμά

Σταμάτης Πλευράκης

Μανώλης Σπανάκης

Μαριάνθη Σταυράκακη

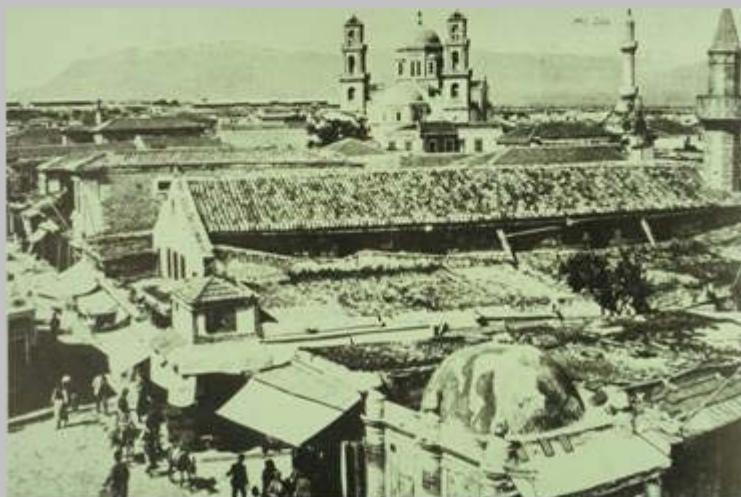
Υπεύθυνη : Γιολάντα Γιέτη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟ «ΤΟ ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΝ»

Απρίλιος 2002

ΟΜΑΔΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ, Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ 2001-2002

Αγγελάκη Ελένη

Κωντράκη Γιολάντα

Ασπιρτάκη Ροδάνθη

Λαμπράκης Δημήτρης

Βασιλάκης Μιχάλης

Ματαλλιωτάκη Χαρούλα

Βεργάκης Δημήτρης

Μπαρλάς Πάνος

Γκερεδάκη Μαρίνα

Τζιράκης Μήτσος

Δημάκης Αντώνης

Τοσκούδης Ντίνος

Κολιακούνδακης Ρουσσος

Ψυχογιουνδάκης Γιάννης

Υπεύθυνος : Γιάννης Κοπιδάκης

Η Βασιλική του Αγίου Μάρκου μετά την αποκατάστασή της
κατά τη δεκαετία του '50.

Ο Κούλες
των χιες
και του σήμερα.

Η πλατεία των Λιονταριών μετά τον Πόλεμο.

Στις αρχές του 20ου αιώνα ο πρώτος όροφος της Λότζιας είχε καταρρεύσει.

Η Λότζια σήμερα είναι το Δημοτικό Μέγαρο.

Η Πύλη των Ιησού στη νότια πλευρά των τοιχών.